

Rovira i Canals, Josep

(Rubí, 1902 – Boulogne-Billancourt, França, 1968)

Josep Rovira: revolucionari, socialista i catalanista.

Per Pelai Pagès i Blanch

Poques vides del segle XX són tan apassionades i interessants com la de Josep Rovira i Canals, dirigent obrer, polític i revolucionari que, com varen escriure els seus correligionaris Josep Coll i Josep Pané, va dedicar tota la seva vida al servei de Catalunya i del socialisme.

Nascut a Rubí, al si d'una família obrera, l'any 1902, molt jove, quan tot just havia acomplert tretze anys, va començar a treballar de paleta amb el seu pare. Des de sempre estava vinculat amb sectors radicals del catalanisme i l'any 1922 va fugir a França per no haver de fer el servei militar al Marroc. Un any abans s'havia produït el Desastre d'Annual, en el que l'exèrcit espanyol havia estat humiliat pels nacionalistes rifenys, en la llarga guerra que iniciada el 1909 –quan, també com a reacció a l'escalada militar espanyola al Marroc, s'havia produït la Setmana Tràgica–, havia provocat nombroses actituds antimilitaristes entre les classes populars catalanes i espanyoles.

A França es va posar en contacte amb Francesc Macià, que el 1922 havia fundat l'Estat Català i l'any següent, amb la instauració de la Dictadura de Primo de Rivera, es va veure obligat a exiliar-se. A partir de 1924 Rovira, que ja estava demostrant unes grans dots organitzatives, es va consagrar a la tasca de preparació de la invasió que Macià havia previst portar a terme amb el seu "Exèrcit de Catalunya", amb l'objectiu d'alliberar el país. Assumí la responsabilitat de l'estructura militar d'Estat Català i havia de dirigir una de les columnes militars que havien de confluïr sobre Olot. Però el "complot de Prats de Molló" fou descobert per la policia francesa, que detingué els seus participants. Rovira fou detingut, amb Macià i la resta dels seus companys, a

començaments de novembre de 1926, i amb ells fou jutjat el gener de 1927 i condemnat a un mes de presó i cinquanta francs de multa. formalment acusat de “tinença il·lícita d’armes”. Va romandre Poc temps a França. Amb la resta de processats fou expulsat a Bèlgica, i, posteriorment, passà a residir a Mèxic i Guatemala.

Retornà a Catalunya una cop proclamada la Segona República, l’any 1932, i fou dels joves d’Estat Català que, desencisats amb la política de “claudicació” de Macià, quan aquest va desproclamar la República Catalana el 14 d’abril de 1931, tendiren cap a posicions marxistes i socialistes. En el I Congrés d’Estat Català, celebrat l’octubre de 1932, va redactar el *“Projecte de tesi d’estructuració d’Estat Català–Partit Proletari”*, la nova denominació que passaria a adoptar el partit i poc temps després, a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya que se celebraren el 20 de novembre de 1932, fou candidat per Barcelona. Al mateix temps compaginava la seva activitat política amb la seva responsabilitat com a membre de la junta directiva de l’Ateneu Enciclopèdic Popular, la institució cultural que era un important centre popular d’inspiració obrera i catalanista i en el qual Rovira hi aportà tota la seva vitalitat i dinamisme. En aquests moments, però, la seva decisió d’abandonar el partit independentista estava adoptada. El desembre de 1932 es donava de baixa en la seva militància a l’Estat Català i a començament de l’any 1933 ingressava al Bloc Obrer i Camperol (BOC), l’organització comunista liderada per Joaquim Maurín, que havia estat constituïda oficialment el març de 1931. Era la opció que varen seguir altres militants d’Estat Català, com Miquel Ferrer.

Al si de la nova organització Rovira va jugar un paper molt destacat. Fou director del setmanari *“L’Hora”*, i aglutinava el grup de polítics i intel·lectuals que va girar entorn d’aquesta important plataforma d’agitació política i cultural. En el decurs de l’any 1934 fou candidat per Barcelona a les eleccions municipals que se celebraren el mes de gener i en el Congrés que el Bloc va celebrar l’abril passà a ser membre del Comitè Executiu del Partit. I ben aviat demostrà també que seguia essent l’home d’acció que havia estat des de

sempre. En el marc de la conflictiva situació en que s'estava desenvolupant la República, animà la constitució dels anomenats "gabocs" –els grups d'acció del Bloc– encarregats de l'autodefensa del partit, i fou membre també del Comitè Militar del BOC i cap militar de l'Aliança Obrera, quan es va produir la fallida insurrecció del 6 d'Octubre de 1934.

Catalanista acèrrim, quan després dels fets d'Octubre de 1934 s'iniciaren les converses entre el Bloc Obrer i Camperol i l'Esquerra Comunista d'Andreu Nin, de cara a la seva unificació, es manifestà partidari de què el nou partit fos d'àmbit català, però les seves propostes foren rebutjades i, després d'unes vacil·lacions, s'incorporà plenament al Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), a diferència del que feren altres membres del grup de "L'Hora", que abandonaren el nou partit. Rovira assistí a la reunió constitutiva del POUM que se celebrà el 29 de setembre de 1935 i des del primer moment fou membre del seu Comitè Executiu.

En esclatar la guerra civil, el 19 de juliol de 1936 participà als combats de Barcelona per fer avortar la insurrecció dels militars i immediatament el partit li encarregà l'organització dels militants per a la guerra. Així, presidí el Comitè Militar del POUM i durant tres setmanes formà part del Comitè Central de Milícies Antifeixistes de Catalunya que s'havia constituït el 21 de juliol per fer front a la nova situació bèl·lica que havia d'enfrontar la República. De bell nou, però, es van posar de manifest les seves capacitats militars. El POUM li encarregà la reorganització de les forces de voluntaris que des de finals de juliol havien arribat a lluitar al front d'Aragó. Des del 9 d'agost de 1936, quan va arribar davant Saragossa, fins el juny de 1937, la seva activitat fonamental es va desenvolupar al front. A Siétamo, on, al sector d'Osca, finalment, establí el seu lloc de comandament, organitzà la *Columna Lenin*, que l'octubre de 1936 es convertí en la 29ª Divisió, i formà part del Consell de Guerra del front d'Aragó. Són diverses les fotografies que es conserven d'un Rovira militar, sempre amb roba de campanya, donant ordres, dirigint operacions, actuant com un soldat més en les nombroses operacions militars en què participaren

els homes del POUM, a Estrecho Quinto o Montearagón, Casetes de Quicena, o al Molino Palacín.

Però, a desgrat de les seves ocupacions militars, Rovira va seguir amb preocupació l'evolució de la situació a la reraguarda, sobretot des de que el desembre de 1936 s'inicià l'ofensiva del PSUC i el PCE contra el POUM. Quan a principis del mes de maig de 1937 es produïren els enfrontaments armats de Barcelona —els anomenats “Fets de Maig”—, Rovira assistí a diverses reunions a Binèfar i a Lleida amb caps anarquistes per tal de garantir la normalitat al front. Encara va prendre part a l'ofensiva republicana contra Osca, que va tenir lloc el juny de 1937 i on els milicians del POUM varen tenir l'únic èxit parcial de l'ofensiva: la conquesta de la Loma Verde. Però pocs dies després, en plena repressió contra el POUM. Fou detingut i incomunicat durant vint-i-un dies a la presó de València, fins que fou alliberat per les gestions directes del ministre de la guerra Indalecio Prieto.

En sortir en llibertat es trobà en una situació desoladora: la 29ª Divisió havia estat dissolta, el Comitè Executiu del POUM empresonat —i aviat es coneixeria l'assassinat d'Andreu Nin— la premsa i els locals del partit clausurats. En la clandestinitat, col·laborà en la reorganització del Comitè Executiu del POUM i en les gestions a favor del presos, però finalment també fou empresonat, l'octubre de 1938 i sotmès a disposició del Tribunal Central d'Espionatge i Alta Traïció, acusat d’*“espionatge i alta traïció”*. Va romandre a la presó fins el dia 25 de gener de 1939, quan un grup d'oficials de la dissolta Divisió que encapçalà l'alliberaren la vigília mateixa de l'ocupació franquista de Barcelona.

A partir d'aquest moment inicià la darrera etapa de la seva vida: l'últim exili, que va estar plegat també d'acció i de passió política. A França, amb l'esclat de la guerra mundial i després de la ocupació alemanya, passà a formar part de la resistència francesa i va constituir un servei d'evasió —l'anomenat grup Martin— que s'ocupà de passar fugitius i evadits de les forces aliades des de territori francès fins a Catalunya. I al mateix temps no va oblidar la lluita a l'altra banda de la frontera, contra el règim franquista. Encara dins del POUM el 1942 animà

la creació del Front de la Llibertat, que recuperava l'antic esperit bloquista d'una organització àmplia, que incorporés tant militants com simpatitzants, i que, sovint en contacte amb el Front Nacional de Catalunya, va combatre la implacable dictadura franquista.

Amb l'alliberament de França, Rovira encapçalà el sector del POUM de l'exili interessat en passar pàgina a la història del partit i, front els partidaris de mantenir el POUM, impulsà la creació del Moviment Socialista de Catalunya (MSC), amb l'objectiu de procedir al reagrupament del socialisme democràtic català. Fou a la conferència que el POUM celebrà a Tolosa de Llenguadoc el novembre de 1944, on la majoria del partit a l'exili es decantà cap a les posicions de Rovira i el 14 de gener de 1945 es creava formalment el Moviment Socialista de Catalunya, tot aplegant també sectors procedents de l'antiga Unió Socialista de Catalunya i de la Federació Catalana del PSOE. Rovira fou, sens dubte, fins a la seva mort, un dels dirigents més destacats del MSC i per bé que a vegades va mantenir discrepàncies i àdhuc en moments determinats es va mantenir en un segon pla, com ara quan el 1950 l'MSC s'estructurà en partit, mai no abandonà els principis que havia defensat i pels que havia lluitat durant tota la seva vida: un socialisme democràtic, profundament arrelat a l'especificitat nacional catalana. Rovira va morir el febrer de 1968 a Boulogne-sur-Seine, prop de París, amb l'enyorança de la seva terra i amb l'esperança de que els seus somnis es fessin un dia realitat.

Pelai Pagès i Blanch